
Naš milenij: politička znanost sučeljuje se s globalnom korporacijskom privredom*

THEODORE J. LOWI**

Sažetak

Od svih sloboda za koje je vođena borba u hladnome ratu, slobodno je poduzeće u konačnici počelo biti dostatnim za stjecanje i svih drugih sloboda. Zadaća političke znanosti sada bi bila razotkriti slaba i nesigurna “sidrišna” mjesta ekonomske ideologije i razviti jedan pristup primjereniji realitetima našega vremena. Naš je novi milenij korporacijski milenij, a to je u vladajućem modelu bilo interpretirano kao da je riječ o mileniju privatnih i slobodnih (to jest, nereguliranih) tržišta. Pokazuje se da svaka teorija sposobna za razumijevanje korporativnih problema mora biti teorija političke ekonomije. Prvi dio ovog članka identificira šest neizostavnih prethodnih pretpostavki koje mora imati homo economicus da bi stvorio neko tržište ili na njega došao. Drugi dio postavlja problem u globalnom kontekstu, identificirajući tri razvojna kolosijeka – makro, mezo i mikro. Njihovo postojanje onemogućuje čisto ekonomsku teoriju globalizacije. Treći dio opisuje distinktivnu politologiju svakoga od tri kolosijeka, pokazujući još konkluzivnije da je politička ekonomija jedini pristup s kompetencijom za bavljenje novim korporativnim milenijem. U zaključku, autor argumentira da politička ekonomija jest i treba biti nova politička znanost kakvu ova nova era i zahtijeva.

Ključne riječi: globalna politička znanost, globalizacija, tržišna ekonomija, politička ekonomija

Kada stari kineski prorok kaže: “Dabogda živjeli u zanimljivim vremenima”, on to izriče kao prokletstvo. Postoji prokletstvo koje lebdi nad političkom znanošću; to je mogućnost da ona bude isključena iz borbe za precizno definiranje onoga što jest zanimljivo u našem mileniju. Svaki nastavnik i sudionik u debatama zna da će onaj tko postavi okvire nekoj raspravi gotovo uvijek biti i onaj koji će odrediti njezin ishod.

* Our Millennium: Political Science Confronts the Global Corporate Economy, izvorno je objavljen u *International Political Science Review*, vol. 22, no. 2, April 2001; u ranijoj, kraćoj verziji, pročitao je kao Predsjednička Adresa na kongresu IPSA na temu globalizacije, u Quebecu, 1. kolovoza 2000.

** *Theodore J. Lowi*, donedavni predsjednik IPSA (International Political Science Association) profesor je političke znanosti na Cornell University, USA. Svjetsku slavu stekao je knjigom *The End of American Liberalism*, 1969. Doktorirao je 1961. na sveučilištu Yale, a počasne je doktorate primio od sveučilišta Oakland, Državnog sveučilišta New York, te od La Fondation nationale des sciences politiques Pariškog sveučilišta. Od 1972. Lowi je Senior profesor Američkih institucija na Sveučilištu Cornellu.

Imenovanje igre jest njezino ime, a pristup tom natjecanju u ovom slučaju kontroliraju čuvari dveri koji drže da – kad bi se uopće nešto postiglo priznavanjem političke znanosti kao jednog od glavnih suigrača – dobilo bi se premalo. Naše je da govorimo istinu moćnicima, ali hoće li je moćnici htjeti čuti?

Hladni je rat završio, a politička znanost morala bi to slaviti više no ijedna druga disciplina; jer, hladni je rat bio rat ideja, u njemu postavljeni ciljevi bili su sloboda protiv ropstva, demokracija protiv diktature, te ljudska prava za sva ljudska bića. To su politički ciljevi, a glavna su sredstva njihova postizanja sloboda govora, slobodni izbori, sloboda istraživanja i sloboda poduzeća.

Pa ipak je kroz posljednja dva desetljeća politička znanost gubila bitku za definiranje ciljeva od nove hegemonijske paradigme: ekonomske teorije demokracije, po kojoj je i samo slobodno poduzeće dostatno za postizanje svih drugih ciljeva.

Ta ekonomska teorija demokracije nije ekonomska znanost, spram koje osjećamo divljenje što graniči s obožavanjem. Ekonomska teorija demokracije nije znanost nego ideologija koje bi se trebalo bojati. Ona svoj kredibilitet izvlači iz ekonomske znanosti te iz anegdotalnog uvida u to kako je kapitalizam zbrisao autoritarizam, pri čemu zanemaruje anegdote koje govore suprotno i one koje joj ne daju za pravo.

Bit je u tome da slobodno tržište ne čini slobodnima sve one koji se u nj uključuju, niti se pojavljuje i napreduje bez substancijalne podrške države. Ipak je u posljednja dva desetljeća bila na djelu snažna i opasna tendencija ocrnjivanja države – i, prema tome, svega političkoga – kao primarnog uzroka iracionalnosti u svijetu. Privreda je doživljavana zatvorenim i samostvarujućim, samousavršavajućim sustavom koji djeluje kroz svoju unutarnju dinamiku.

Kako je to Wesley Mitchell formulirao prije osamdeset godina, ponavljanje poslovnih ciklusa rezultat je djelovanja jednog “unutarnjeg mehanizma” u kojemu jedna faza ciklusa generira sljedeću, pri čemu svako razdoblje ciklusa sadrži sjeme koje neizbježno cvate u sljedećoj i tako je proizvodi. To je suvremeno preoblikovanje nevidljive ruke Adama Smitha u vidljivu ruku – u jedan empirijski fenomen s opipljivim radnim dijelovima.

Blisko je povezana s tim samoregularajućim mehanizmom pretpostavka ravnoteže što je odskočna daska za ambicije mnogo šire od same ekonomske teorije. Dopustit ćete mi da to pripisem jednom od najuspješnijih svjetskih kapitalista, Georgeu Sorosu: “Konceptcija ravnoteže je vrlo korisna, ali ona može biti i varava. Ona ima auru nečega empirijskoga. Ali nije tako. Sama ravnoteža rijetko se mogla vidjeti u realnome životu ...” (Soros, 1998.: 36).

Soros govori o ravnoteži kao jednom aspektu “tržišnog fundamentalizma (koji) igra ključnu ulogu u globalnome kapitalističkom sustavu (osiguravajući) ideologiju koja ne samo da motivira mnoge od najuspješnijih sudionika, nego također zadaje i određenu politiku ...” (ibid.: 128). Na odskočnoj dasci ravnoteže, uz podršku čvrstih pokazatelja o ponašanju posebnih tržišta pod stanovitim strogim uvjetima, te uz daljnju podršku impresivnih jednadžbi, ekonomija je izvela divovski skok, temeljen zapravo na vjeri, kojim je inkorporirala ne samo ekonomsku nego i društvenu i političku misao. Upravo je u tome razlog zbog kojega ekonomska teorija mora biti ocijenjena kao ideologija.

A to je mjesto na kojem politička znanost ulazi u igru. Politička je znanost disciplina koja istražuje većinu institucionalnih pojava koje ekonomija odstranjuje kao svoje vanjske pretpostavke. Upravo kroz propitivanje tih pretpostavki zadobivamo osnovu na kojoj ekonomiju postavljamo tamo gdje joj je i mjesto. A to bi trebalo biti našim ciljem u ovoj eri globalizacije: unaprijediti razumijevanje institucija državne vlasti i prakticiranja politike koje doista može poboljšati izgled za spašavanje više demokracije od tirana – neovisno o tome je li tiranska samo represivna vladavina zlih političkih elita ili je takva i ona represivna vladavina što djeluje preko mehanizama koji ne priznaju nikakvo pravo osim prava svoga mjesta na tržištu.

Karakter ekonomske globalizacije

Povezivanje s onim političkim u našem mileniju mora započeti pomnim ispitivanjem ključnoga pojma, globaliziranja. Prije svega, zapažamo da je to jedna od riječi “ziranja”; “ziranje” je sufiks koji ukazuje na proces nastajanja. To je pitanje stupnja. Tako, iako se o globalizaciji uobičajeno misli kao o “trgovini bez granica”, u realnome je svijetu to pomična meta. Ili, još bolje, radi se o nekoliko pomičnih meta. Na primjer, globalizacija može biti operacionalno definirana kao udio inozemnog kapitala u domaćim ulaganjima; ili može biti prilično precizno mjerena u terminima transgraničnih tokova ulaganja u omjeru spram GDP-a; ili transgraničnih tokova ljudi kao postotka populacije recipijenta. I tako dalje.

Već ova kratka karakterizacija pruža neke dosta snažne uvide. Prije svega, ona nas prisiljava da priznamo kako naša epoha nije prva epoha globalizacije. Naša je globalizacija Globalizacija II. Globalizacija I. protezala se ugrubo od 1880. do 1914. Veliki libertarijanski magazin *The Economist* primjeren je autoritet u ovoj stvari: “Po najznačajnijim mjerilima, svijet je bio uže integriran prije 1914. nego što je sada – u nekim (pogledima) čak i mnogo više (Crook, 1997.: 37).

Kada se tako suočimo s Globalizacijom I., što nam ona može reći o Globalizaciji II.? Odmah na početku, ona nam pomaže shvatiti kako je 1914. datum završetka Globalizacije I. To otvara svakovrsna pitanja o uzrocima i posljedicama, čije bi razmatranje bilo tek “prežvakavanje” očitoga, pa i gore, skrenulo bi nas s mnogo intrigantnijeg istraživanja: u kontekstu 1914., globalizacija se razotkriva kao barem trodimenzionalni fenomen. A svaka od tih dimenzija ima svoj razvojni kolosijek. 1. kolosijek je makrorazina; 2. kolosijek je, u nedostatku boljeg termina, mezorazina; 3. kolosijek je mikrorazina.

I. kolosijek

Makrorazina je definirana onim ekonomskim procesima koji su najglobaliziraniji – to jest, najbliži trgovini koja je potpuno bez granica. Riječ je tu o financijskim tržištima – međunarodnim financijskim ili kapitalnim transakcijama. Ova se razina, također, najviše približuje čistom tržištu kao samoregulirajućem sustavu. Godišnji promet globalne razmjene kapitala raste s procijenjenih 188 milijardi \$ u 1986. na 1,2 trilijuna u 1995. godini, a i dalje raste (Eichengreen, 1997.: 409-425).

Transgranične transakcije kapitala u zemljama grupe G7 u tom su se razdoblju udesetostručile, ali još više zapanjuje uključivanje svijeta u razvoju, izvan G7, u ove procese. Najveće uvoznice kapitala između 1990. i 1995. bile su poredane ovako: Kina, Meksiko, Brazil, Južna Koreja, Malezija, Argentina, Tajland, Indonezija; a glavne značajne pridošlice bile su Bolivija, Poljska, Rusija, Indija i Vijetnam.

Iako se makroprivreda približuje idealu samoregulirajućeg tržišnoga sustava koliko je to uopće moguće, ona nije bez institucionalne strukture. Međunarodni monetarni fond i GATT (sada WTO) čine joj efektivni okvir. MMF je upravljao sustavom fiksirane razmjene od konca Drugoga svjetskog rata sve dok predsjednik Nixon u 1970-ima nije odlučio da stope učini slobodnima. MMF je nastavio pridonositi svjetskoj ekonomskoj stabilnosti kao kreditor tipa zadnjeg pribježišta koji je koristio svoju kreditnu moć da pojedine zemlje uzdigne do članstva u globalnom kapitalističkom klubu. MMF je sa Svjetskom bankom pomogao oporavak zemalja razorenih ratom, a zatim je pomagao priključivanje novih zemalja u razvoju. MMF, Svjetska banka i GATT (WTO) također su pomagali sprječavanju procesa u kojima bi se svijet podijelio na neprijateljske trgovinske blokove, eufemistički nazivane udruženjima slobodne trgovine; koji su istodobno uzdizali unutarnju politiku slabije razvijenih zemalja i bivših sovjetskih satelita do stanja u kojem bi zasluživale članstvo u globalnoj ekonomiji. Dakle, ekspanzija izvorno makrotržišnoga sustava nije bila niti isključivo ekonomska niti spontana. To je *politička ekonomija* (Judis, 2000.: 14-15).

2. kolosijek

Mezorazina je razina glavnih igrača, ključnih trgovaca i posrednika u globalnoj privredi. A već vrlo rano u Globalizaciji I., oni više nisu bili ono što su bili u ranijoj povijesti. *Homo economicus* izvorno je bio racionalni akter, ljudsko biće koje je kroz razmjene s drugima koristilo jedinice rada i bogatstva da bi povećalo zadovoljavanje potreba. Glavni akter onda je postala tvrtka, a jednostavna tvrtka ustupila je mjesto korporacijskoj – ili je njome u potpunosti zasjenjena. Korporacija je postala ključni igrač, najprije zato što tržišta nisu jednostavni akti ili pojedinačne odluke, već su repetitivna ponašanja, a korporacija – budući predstavlja vječnu osobu – jedini je stroj koji može održati tržište kao proces. Drugi razlog zbog kojega je korporativni oblik postao dominantan jest to, što je on sposoban za vertikalnu integraciju i koncentraciju kapitala, te tržišnu organizaciju i menadžment u opsegu koji može stvarati međunarodnu, globalnu ekonomiju i zatim udovoljavati njezinim zahtjevima. Kako je to Chandler formulirao, korporacije su imale jedinstvenu sposobnost “da *internaliziraju* nekoliko procesa proizvodnje i raspodjele, te tržišnih transakcija među njima, unutar jednog jedinog poduzeća. Takva je internalizacija omogućavala *vidljivoj ruci* upravljačke koordinacije da resurse investirane u te procese proizvodnje i raspodjele iskoristi intenzivnije nego što je to mogla nevidljiva ruka tržišne koordinacije (Chandler, 1997.: 364).¹

¹ Jedan prijašnji ulomak u Chandlerovoj značajnoj knjizi još više naglašava kapacitet korporacije da nadomjesti tržišne mehanizme njihovom internalizacijom: “Prva je propozicija da je moderno višejedinično poslovno poduzeće zamijenilo malo tradicionalno poduzeće kada je upravljačka koordinacija omogućila veću

Prema Chandleru, većina američkih industrija stekla je svoju suvremenu strukturu koncem Prvog svjetskog rata, a ta je struktura sve otada ostala istom (*ibid.*). Pa ipak, ono što Chandler ne kaže jest da su te korporacije, uključujući i one koje će biti nazvane multinacionalnim korporacijama (MNC) – daleko više od bilo kojeg ranijeg oblika poduzeća – bile i ostale jako ovisnima o okvirima za djelovanje koje osigurava država. Nekoliko sljedećih primjera na to upozorava. Prostor nam dopušta da ih tek skiciramo, ali svakom ozbiljnom promatraču moralo bi biti više no očito koliko je svaki od njih bitan za život korporacije. Ono što ovdje nazivam djelatnim okvirima, sociolozi bi nazivali “funkcionalnim prethodnim pretpostavkama”. Ovih šest koje ću sada navesti ne znači da su njima mogućnosti eventualnog daljnjeg navođenja iscrpljene.

Osiguravanje zakona i poretka. Kada su ljudi u pitanju, predvidivost poslovanja očito dolazi prije svega ostaloga. Ali društveni je poredak više od poretka nametnutog vojnim sredstvima, koliko god ona bila bitna. Tržište zahtijeva ono što je Max Weber nazivao “proračunjivim pravom” (Weber, 1981.: 277).

Osiguravanje vlasništva. Vlasništvo je pravna fikcija. Ono je sintetički pojam za sve zakone protiv uzurpiranja. Kroz te procese, pravo čini vrlo vjerojatnim da možemo uživati stvarno vladanje onime za što mislimo da je naše vlastito. “Tržište” može doći tek nakon toga.

Osiguravanje poštovanja ugovora. Nemoguće je danas zamisliti transakcije bez ugovora, a također je nemoguće zamisliti ugovore bez gotovo apsolutne sigurnosti da će neki izvor autoriteta izvan tržišta, koji prethodi tržištu, učiniti kršenja ugovora skupljim od njihova poštovanja.

Osiguravanje razmjene. Ima i drugih pitanja koja stoje iza ugovora, a sam ugovor omogućuju. Ukratko, mora postojati standardizacija jezika kojim se pišu ugovori. Standardizacija je dvovrsta: pravni jezik i specifični tehnički ili supstantivni jezik; oba prethode ugovoru pa tako prethode i tržištu.

Osiguravanje javnih dobara. Vrijeme i tehnologija mogu transformirati neko postojeće javno dobro u normalnu tržišnu robu. Ali u svakoj će epohi biti nekih funkcija koje individualni tržišni igrači ne mogu osigurati za sebe, a da ih besplatno ne osiguraju i drugima. Postoji, prema Humeu (preko Olsona) inherentna nepoticajnost za jednog ili više susjeda da isuše obližnju močvaru kad su svjesni da i “*free rideri*” mogu koristiti njihov uradak. I postoji inherentna nepoticajnost za Microsoft da nauči sve svoje zaposlene čitati, pisati i računati, a da ih zatim besplatno prepusti drugim poslodavcima.

Osiguravanje alokacije odgovornosti za povrede. Ni jedna zdrava osoba ne bi svjesno ušla na neko tržište kad bi sva odgovornost za njezinu inicijativu bila osobna i kad ne bi bilo nikakva ograničenja te odgovornosti tijekom prolaska njihovih proizvoda ili usluga kroz privredu. Pravo naknade štete jedan je od dominantnih primjera u većini kapitalističkih sredina. Drugi primjer je sama korporacija. Jedan od najvrednijih poticaja za organiziranje ekonomske aktivnosti u korporaciji jest taj da je utuživost vlasnika normalno ograničena na njihov udio u vlasništvu korporacije.

produktivnost, niže troškove i više profite od onih koje je omogućivala koordinacija tržišnim mehanizmima” (Chandler, 1997.:6).

Prvi zaključak koji se mora izvući iz ovih osiguravanja djelatnih okvira jest taj da u realnome svijetu ekonomskih igrača ne postoji ništa što bi bilo samo ekonomija. Postoji samo *politička* ekonomija. Drugo, sve funkcionalne prethodne pretpostavke tržišne privrede zadovoljene su u potpunosti ili najvećim dijelom svjesnom, institucionaliziranom aktivnošću državne vlasti – zakonima, javnim politikama, programima, pravilnicima i drugim službenim instrumentima. Neki zakoni ili politike na djelu su tako dugo da ih se više i ne prepoznaje kao smišljene tvorevine koje su razvili sudovi, prihvatile legislature ili usvojili šefovi država i njihova vijeća.

Treći će zaključak biti primijenjen najprije samo na Sjedinjene Države, ali on vodi širem zaključku primjenjivom na “državu” bilo gdje. Kako je Ustav Sjedinjenih Država vladama udruženih državnica prenio gotovo sve ovlasti da donose zakone koji će osigurati prethodne pretpostavke tržišne privrede, odsutnost njihova nacionalnog osiguravanja omogućuje Amerikancima da vjeruju kako su jednoć imali slobodno *laissez-faire* poduzeće koje je naknadno iskvareno državnim miješanjem. Države nastavljaju osiguravati gotovo sve sustave pravne podrške američkom kapitalizmu, unatoč ustavnoj revoluciji iz 1930-ih. Čak i u zemljama s klasičnim državama, evropskoga tipa, osigurana je slična struktura pravne potpore. Drugim riječima, sve korporacije, neovisno o svojoj veličini ili multinacionalnom karakteru, pravno stoje na tlu nekoga posebnoga lokaliteta i podupirane su tamošnjim javnim politikama.

3. kolosijek

Mikrorazina je dimenzija zajednice i lokalnih institucija. Jedan od razloga zašto je kauzalna analiza 1914. tako izazovna jest to što ekonomska ekspanzija djeluje na toj mikrorazini i proizvodi antagonističke reakcije isto toliko koliko i gore skicirane supportive pravne aranžmane. Europa iz 1914. to je nazvala balkanizacijom, jer je upravo na Balkanu lokalna reakcija bila dovoljno intenzivna da osigura iskru kojom je zapaljen ratni požar. Balkanizacija je postala generičkim pojmom primjenjivim na bilo koja nastojanja na plemenskoj, etničkoj, komunalnoj, lingvističkoj, rasnoj ili drugoj osnovi samoodređenja. Balkanizacija također implicira rat, zbog sklonosti pojedine plemenske, etničke ili druge populacijske grupe da nastojanja svojih preostalih susjeda za samoodređenje shvati kao prijetnju.

Globalizacija je odigrala glavnu ulogu u tim procesima balkanizacije jer je kapitalizam bio najrevolucionarnija snaga u prošlom, a obećava da će takav biti i u ovome mileniju. Kapitalizmu se mora priznati zasluga (ili ga se mora optužiti) za transformaciju seljaštva i stvaranje radničke klase, za stvaranje rada kao robe, za konverziju svega vlasništva u tekuću/robnu formu, za komercijalizaciju poljoprivrede, i tako dalje. Sa stajališta lokalnih elita, tradicionalnih lidera i etabliranih vlasti, kapitalizam i industrijalizacija morali su biti viđeni kao prijetnja jer su bili destabilizirajući – posrednici promjene koja je dolazila izvana.

Robert Reich je to zgodno formulirao u svom predgovoru za tiražni *World Almanac and Book of Facts 2000*:

“Onkraj očitih, specifičnih rizika koji nam predstoje (poput globalnog zatopljenja, pretjeranog rasta populacije i nuklearne proliferacije), jedna univerzalnija drama odigrat

će se u nadolazećem stoljeću. Dvije velike suprotstavljene sile, po svemu sudeći, postat će još silnijima, a njihovo bi natjecanje doista moglo odrediti sudbinu čovječanstva. Prva je od tih sila tehnologija. Druga je tribalizam (Reich, 1999.: 33).

Ali u ovoj slici mnogo toga nedostaje. Prvo, on govori o antinomiji između tehnologije i tribalizma kao o sili koja oblikuje budućnost, a zapravo je to sila koja je već oblikovala prošlost i oblikuje sadašnjost. Drugo, iako kapitalistička ekspanzija jest i bit će viđena kao prijetnja lokalnim tradicijama, elitama i strukturama moći, 3. kolosijek (mikrorazina) apsolutno je suštinska za kapitalizam, jer, bez obzira na to koliko velikima postajale korporacije, bez obzira na to koliko se dalekometno i multinacionalno širile, sve one pravno stoje na nečijem tlu, pa će svakoga dana, tjedna i godine životno trebati pravnu potporu; zato se ovo zove funkcionalnim prethodnim pretpostavkama. Bilo da su lokalne aranžmane usvojile nacionalne državne vlasti (u europskom stilu) ili primarno vlasti federalnih država (u američkom stilu), implementacija je nadasve lokalna ili lokalizirana. Jedan je stari američki politički mudrac jednoć zamijetio da je “sva politika lokalna”. Propustio je dodatno objasniti da je to tako “zato što je sva društvena kontrola lokalna”.

Još jedan čimbenik nedostaje u Reichovoj slici, ali je impliciran njegovom upotrebom tribalizma u sažimanju lokalnih i teritorijalnih ograničenja: riječ je o tome da su državne vlasti na mikrorazini inherentno konzervativne. Ali to će morati pričekati do politike 3. kolosijeka u idućem odjeljku.

Prema politologiji globalizacije

Razlaganje globalizacije u razdvojene dimenzije ili kolosijeke otvorilo je ekonomsku definiciju njezine realnosti za propitivanje – ili bih trebao reći za politička pitanja koja bi uistinu mogla proizvesti potpuno novi diskurs o njoj. Ispalo je da je nemoguće baviti se bilo kojom rečenom razinom ili kolosijekom bez priznavanja dubokog i sustavnog uključivanja države: pravnih aranžmana koji koriste vlast – legitimiziranu prisilu – da posluži, podupre i regulira postupanje na način koji osigurava strukturu unutar koje ekonomski procesi djeluju. Da ponovimo jednu raniju tvrdnju; politička znanost kao profesija sposobna je sučeliti se s gotovo svim čimbenicima koje ekonomija pretpostavlja ili ih pretpostavlja kao izvanjske. Politička analiza prostire se i dalje od te strukture, štoviše, i na ideologiju i etiku: na vjeru i argumente osnovane na uvjerenjima koji opravdavaju dane skupove aranžmana i postojećih struktura moći. Vrijeme je da se vratimo svakom od opisanih kolosijeka i rasvijetlimo njihov politički karakter: Kakvi su ciljevi u pitanju? Tko igra? Tko što dobiva? I zašto? To je, dakako, idealni program. Uopće nećemo tvrditi da će svako od tih pitanja moći dobiti dovoljno prostora.

Politologija 1. kolosijeka

Nije teško identificirati dva primarna cilja koja su u pitanju u makrodimenziji: (1) konstitucionalna transformacija, i (2) redistribucija društvenih obligacija, ili, još točnije za naše vrijeme, re-redistribucija. Prvi cilj, konstitucionalna transformacija, može zazvučati suho i akademski, ali ništa nije dalje od istine. Globalizacija i njezin diskurs

zahtijevaju drastično restrukturiranje državne vlasti i vladinih ovlasti, pa prema tome podižu prag za članstvo u globalnom ekonomskom klubu. Specifični zahtjevi u javnim politikama, zahtjevi za konstitucionalno restrukturiranje, izlitali su se od ponavljanja: decentralizacija, dekoncentracija, devolucija, deregulacija. Aliteracija nije slučajna ili smišljena. Kao što je “ziranje” ključni sufiks koji ukazuje na proces nastajanja, “de” je ključni prefiks koji ukazuje na kretanje prema dolje, od nečega, prema dnu, na obrtanje, poništavanje djelovanja, iscrpljivanje.

Kada se spustite do specifičnosti strategija na makrorazini, očita im je svrha ista kao u Adama Smitha: lišiti države ovlasti da prihvate bilo kakva ograničenja koja se suprotstavljaju slobodnoj trgovini. To je konstitucionalna transformacija kakvu podržava makro-ekonomska paradigma, pretpostavljajući da bi se, bez barijera koje podiže država, ekonomija *laissez-fairea* razvijala i prosperirala.

Ali kada bi slobodna trgovina bila jedini cilj, skicirati i primijeniti njezinu politiku bilo bi nešto najlakše na svijetu: “uspostavljanje slobodne trgovine ... moglo bi biti opisano na jednoj stranici – to bi bio jednostavni sporazum o eliminiranju tarifa.” U stvarnosti, sporazumi o slobodnoj trgovini uključuju stotine stranica napora da se nametnu obveze državama članicama da oslabe ili eliminiraju društvene obligacije i prava uspostavljena i raširena za vrijeme predglobalizacijskih, poratnih, socijaldemokratskih godina. Te obligacije i prava bili su redefinirani kao “merkantilističko” miješanje u tokove kapitala (Faux, 2000.: 14). To su re-redistributivne politike na makrorazini.

U ispitivanju političkog procesa uspostavljanja i postizanja ciljeva na makro-razini, zamjećuje se da najistaknutiji igrači u politici konstitucionalnih i re-redistributivnih strategija nisu korporacijske elite i njihove interesne grupe nego glavni ekonomski teoretičari na sveučilištima i u *think-tankovima*, te visoko rangirani eksperti i tehnokrati koji zauzimaju vodeće pozicije u nekolicini centralnih banaka nekih država, kao i u nekolicini međunarodnih organizacija, poput MMF-a, Svjetske banke, ITC-a i WTO-a, kao i regionalnih subjekata poput EU-a i NAFTA-e. I tako dalje. Multinacionalne kompanije ovdje mogu biti te koje najviše dobivaju ili gube, ali ni njihovi glasovi ni njihov trag nisu prominentni u javnoj raspravi na makrorazini. Peter Johnson izvješćuje na osnovi svoje opsežne studije američkog Fonda federalnih rezervi i Deutsche Bundesbank tijekom 1970-ih i 1980-ih da je zastor za Globalizaciju II. na makrorazini podignut pobjedom friedmanovaca nad keynesijancima – “slatkovodnih” nad “morskim ekonomistima”. Čim je ideološka/teorijska debata dobivena, nova međunarodna monetarna politika i monetarna struktura virtualno je već uskočila na scenu (Johnson, 1998., 1. pogl.). Johnson ide dalje i zamjećuje da je monetarna politika tako sveobuhvatna i trenutačna u svom naletu da su tvorci politike na makrorazini “morali pokušati ograničiti ili isključiti takve zahtjeve (gubitnika i dobitnika) ... koji su sve više uvodili subordiniranje normalnih obrazaca političke reprezentacije (stranačke politike, interesnih grupa, itd.) ... regrutiranju ekonomske ekspertize i njezinom inkorporiranju u proces formiranja politika” (ibid.: 6.). Politika na makrorazini izrazito je nepluralistička.

Postoji jedna analogija, koja može biti udžbenička, i koja bi mogla biti najkonkretniji prikaz politike cjelokupnog makro područja: vladavina Internetom. Ona se sastoji od (zasad) četiri institucije, specijalizirane za neke zadaće. World Wide Web Consortium (W3C) glavno je tijelo za standarde (ili standardizaciju) Interneta. Internet Engineer Task Force (IETF) razvija konsenzualne tehničke standarde i ima vlastitu upravljačku

grupu (IESG) koja ih koordinira. Internet Corporation for Assigned Names & Numbers (ICANN) nadgleda imena domena poput *.com* i *.org*. Sva ta tijela spontano su nastala, sama sobom upravljaju, i otvorena su svima kao članovima. Unutar svakoga od njih postoji usmjeravanje, ali “Mi ne prihvaćamo kraljeve, predsjednike i glasovanje.” Konsenzus je pravilo. Ipak, pojedinci koji su najcjenjeniji zbog svoje ekspertize prihvaćeni su kao “benevolentni diktatori” u stvaranju konsenzusa. Oni su na vrhu “meritokratske online-zajednice” koja uključuje tisuće dobrovoljaca, “pojedina sličnih mišljenja” (*The Economist*, 2000.: 73-79). Ovaj meritokratski, tehokratski raj nije nikakav mit. To je stvarnost koja je otišla samo korak dalje od manje čiste tehokracije koju već možemo vidjeti i procjenjivati u politici makrorazine, osobito politici strukture transfera svjetskog kapitala.

Ideologija (ili teorija) također je bila ključni atribut makropolitike re-redistributivnih strategija čiji je cilj “cjepkanje društvenog ugovora” (Faux, 2000.: 14). Zapanjujuće je kako su stranke ljevice – diljem Europe, od socijalno demokratskih do laburističkih, socijalističkih i čak bivših komunističkih – tako spremno progutale teoriju da će “globalna slobodna trgovina na koncu svakome donijeti boljitak, čak i ako neki budu trpjeli na kratki rok (Friedman, 2000a.: 13, A23).² Stigmatiziranje državne vlasti samo je po sebi težište politike – kao ideološke ili propagandne strategije – koja pomaže jamčiti da se buduće vlade lijevih stranaka neće usuditi ni pokušati re-regulirati, recentralizirati, ili redistribuirati. “Državna vlast” postala je socijalizmom protiv kojega vodimo hladni rat. A da je Ronald Reagan krenuo u predsjedničku kampanju 1920. umjesto 1980., mogao je biti uhićen skupa sa Saccoom i Vanzettijem zbog svoje kriminalno anarhističke proklamacije da “Vlada nije rješenje; ona je problem.”

Samo vrijeme može pokazati je li stigmatiziranje otišlo predaleko da bi moglo biti ublaženo. Ali nikada se nećemo približiti nekom odgovoru ako ne dopustimo diskurs koji bi mogao postaviti pitanje i koji bi ga nastavio postavljati.

Politologija 2. kolosijeka

Mezopolitika je posve druga stvar. Sporni ciljevi ovdje su posve različiti. “Struktura moći” je različita. Sam diskurs značajno je različit. Pa ipak, i ona je sva dio globalnog fenomena, namećući postavljanje pitanja kako ekonomsko mišljenje može živjeti s globalizacijom kao jedinstvenom koncepcijom, čak i bez pokušaja da ga raspakira. Skoro sva mezopolitika maskirana je agregiranim podacima o makro-“globalnom tržištu”.

Ciljevi kojima streme igrači na mezorazini uvelike se preklapaju s popisom “funkcionalnih prethodnih pretpostavki” koje smo već prikazali. Razlog tome leži u činjenici što fundamentalne pro tržišne politike stalno trebaju revidiranja i dopune – koliko god stare i etablirane bile mnoge od njih – osobito kada je ritam ekonomske ekspanzije ili kontrakcije intenziviran. Neka od novijih strategijskih sporenja, uobičajeno vezana uz

² Friedman, koji nema nikakve veze s Miltonom Friedmanom, općenito je kolumnist sklon ljevici, ali kada je makroekonomija u pitanju on je *gauleiter* slobodne trgovine. Na primjer, postaviti bilo kakvu primjedbu ili se boriti za bilo kakav amandman na sporazum o pristupanju Kine WTO isto je što i “govoriti potpune besmislice”, “protekcijonizam s glavom u pijesku” (Friedman, 2000.b).

intelektualna prava vlasništva, rezultat su tehnoloških inovacija. A slučaj Microsofta tek je vrh ledenog brijega novih sporenja oko stvari koje su se dosad držale stabiliziranim kategorijama odabrane politike, poput fuzija i strateških saveza, sporazuma o cijenama i marketingu, revizija radnog prava i zakona o građanskim pravima, standarda zaštite okoliša, itd. Svaka država-nacija mora donositi zakone na tim područjima u skladu s vlastitim potrebama, ali je međunarodna standardizacija hitnija no što je ikada bila.

Na mezarazini politike još su zanimljivije regionalne asocijacije slobodne trgovine koje bi trebale donositi strateške odluke za vlastite članove. Zasad su najvažnije EU i NAFTA, ali tu su i tri mlađe regionalne asocijacije (Mercosur, APEC i ASEAN), čije će vrijeme nastupiti vrlo brzo. Ove su regionalne asocijacije, poput tradicionalnih država-nacija, "slobodno-trgovinske" samo među svojim jedinicama-članicama, ali ne i spram nečlanova. Recimo posve otvoreno, regionalne asocijacije po prirodi diskriminiraju nečlanove.

Kako je EU najviše uznapredovala i već ima prilično stabilan politički proces, vrijedna je pobližeg ispitivanja. A već i kratak pogled na EU pokazuje da je njezin politički proces pluralistički koliko se i makropolitčki proces pokazao elitističkim, hijerarhijskim i tehnokratskim. Vodeći istraživači politike unutar EU, Wolfgang Streeck i Philippe Schmitter, i nakon cijelog desetljeća pomnog istraživanja, ne mogu odlučiti je li "europska buduća politička zajednica /polity/" klasični pluralistički sustav u američkom stilu, ili je pak verzija starije europske korporativističke inačice pluralizma. Ali uvjereni su da taj politički proces treba i dalje promatrati kao proces u kojem dominiraju formacije interesnih grupa koje su angažirane u procesu pogađanja što ga vode "profesionalni lideri organiziranih interesnih grupa" (Streeck i Schmitter, 1991.: 133).³ Te organizirane interesne grupe uključuju i neke od samih MNK-a (multinacionalnih kompanija) kao i trgovinskih udruga koje predstavljaju korporativne članove. Uključeni su i sindikati i profesionalne udruge, ali njih daleko nadmašuje broj poslovnih interesnih udruga. U formalnom političkom procesu EU-a, funkcionalno predstavljanje konkurira parlamentarnom predstavništvu; a formalna upravljačka tijela EU-a ohrabruju ubrzani rast broja interesnih grupa predstavljenih u savjetodavnim odborima, ekspertnim grupama i konzultativnim tijelima (*ibid.*: 133-164; Mazey i Richardson, 1993.: pogl. 13; Richardson, 1996.: osob. pogl. 1, 11).

Regionalne asocijacije, poput država-nacija, imaju velikog udjela u globalizaciji, ali, za razliku od potonjih, one su izvanredno uspješne u otporu spram makroprivrede. Transgranična i međusobna razmjena njihovih članica pridonosi agregiranoj razini globalizacije, ali ne treba dopustiti da to maskira mogućnost sukoba, pa i nasilnih sukoba. Regionalne su asocijacije, poput tradicionalnih država-nacija, suvremenih multinacionalnih korporacija i staromodnih kartela, također grupe s članstvom koje je voljno odustati od stanovitog dijela suvereniteta i slobode djelovanja u zamjenu za smanjeni rizik ili viši kratkoročni profit, ili oboje.

³ Kao komplementarni postupak, usporedi S. Mazey i Jeremy Richardson (1993.). Iako se u svojoj osnovnoj klasifikaciji tipa pluralizma razlikuju od Streecka i Schmittera, i oni se potpuno slažu da se radi o pluralističkom procesu u kojem dominiraju grupe. Kao novije i kompleksnije, ali suglasno razmatranje, vidi Richardson (1996.).

OPEC, kartel koji združuje zajedničke interese više regija, dramatični je slučaj koji pokazuje o čemu se ovdje radi. Drugi je slučaj golema država-nacija poput Kine, koja je dokazala da je sposobna nametnuti svoj ulazak u WTO ne popuštajući ni za pedalj u pitanjima ljudskih prava ili ekoloških standarda. Nove regionalne asocijacije uskoro će otkriti (upravo onako kako to i unutarnacionalne regionalne organizacije otkrivaju kada se sukobljavaju s politikama svojih nacionalnih vlada) da postoje stanoviti ciljevi koji su tako temeljno zajednički poslodavcima i radnicima, bogatima i siromašnima unutar regije, da ih mogu slijediti zajedno unatoč globalnoj konkurenciji, WTO-u, pa čak i usprkos pritiscima MMF-a. I na koncu, kao posljedica dramatskog procesa korporacijskih fuzija, MNK (multinacionalne korporacije) u industrijaliziranim zemljama interiorizirale su mnogo onoga što je prije bilo regulirano i koordinirano klasičnim tržišnim mehanizmima da su postale funkcionalnim ekvivalentom za desetine novih regionalnih udruuga slobodne trgovine ili kartela. Thomas Friedman i drugi pravi vjernici religije slobodne trgovine mogu u najboljoj vjeri u svoje katekizme uključiti tvrdnju da kapitalističke zemlje ili zemlje s McDonaldsovim franšizama nikada neće ući u rat jedne s drugima. Ali ekonomski motivirani nasilni sukobi oko robovskih nadnica, zagađivanja koje se širi na druge zemlje, ili ilegalnog useljavanja, oblici su “konkurencije” za koje nikakva ekonomska teorija ili ideologija slobodnoga tržišta ne mogu tvrditi da ih mogu svladavati.

Ako Globalizacija I. još ima ikakvu vrijednost, u Globalizaciji II. ima zbivanja koja zaveđuju pomno promatranje. A to su zbivanja koja odolijevaju sustavnoj, kvantitativnoj ekonomskoj znanosti (Keller i Pauly, 1997.: 370-376).⁴ Zapravo, sva sila tih kvantificiranih podataka vapije za više disagregirane, *manje* makroekonomske konceptualizacije. Nedavno izlaganje jednog od vodećih svjetskih istraživača odnosa između međunarodne trgovine i međunarodnog razvoja, Jeffreya Sachsa, pokazuje da su isporučitelji gotovo svih svjetskih tehnoloških inovacija, “inovatori visokih tehnologija”, raspoređeni u samo četiri regije – Sjevernoj Americi, Zapadnoj Europi, Japanu/Koreji i Australiji. “Tehnološki primatelji” uključuju još samo pet daljnjih regija – Meksiko, argentinsko/čileansku polovinu Južne Amerike, europsku periferiju, južnu i istočnu azijsku periferiju i Južnu Afriku. Sve preostale regije predstavljaju “tehnološki isključene” (Sachs, 2000.: 81-83).⁵ I ne moramo specificirati kako su fundamentalno različiti interesi svake od ovih tehnološki definiranih regija.

Politologija 3. kolosijeka

Mikrorazina je *lokalna*, ali bi u punom značenju te riječi mogla biti nazvana *parohijalnom* – jer parohijalno znači i lokalno i “župno”. To ukazuje na veliku udaljenost karaktera politike 3. kolosijeka od karaktera politike 1. i 2. kolosijeka. Ranija pro-

⁴ Kellerov i Paulyjev rad (1997.) prosvjetljuje je razmatranje nastavljanja uloge države-nacije u “pluralističkom” procesu reguliranja ponašanja na tržištu tamo gdje bi se površnom pogledu moglo učiniti da se radi o globalnim tržištima.

⁵ Sachs (2000.): Visokotehnološki inovatori = deset ili više patenata na milijun stanovnika. Primatelji = izvoz visoke tehnologije u iznosu od barem 2 posto GDP.

pozicija da su državne vlasti na mikrorazini inherentno konzervativne, dobro će nam poslužiti kao *entrée* (pristup, ulaz, op. pr.) u osebujni karakter politike 3. kolosijeka.

Pod konzervativnim mislim na izvorno konzervativno. Klasičnu ili *laissez-faire* “neoliberalnu ideologiju” počelo se definirati kao desni centar zato što je lakmusov test lijevog nasuprot desnom u Europi stav spram kapitalizma. Ali, iako to nije bez validnosti kao indikacija za “desni centar”, konzervativizam je bijedna oznaka za tako nešto, usto i oznaka koja upućuje u krivom smjeru. Konzervativizam bi trebao biti, i ovdje će biti, ograničen na ono na što bi se gledalo kao na “društveni konzervativizam”. Izvorni konzervativizam zauzima moralni stav spram individualnog postupanja i društvenih sveza, odnosno sveza lokalne zajednice. Izvorno konzervativna politika bila bi usmjerena spram postupanja koje bi bilo “dobro ili zlo po sebi”; to jest, postupanja koje jest ili nije u suglasju s nekim moralnim kodom. Svako istraživanje s tim u svezi, dalje od čitanja relevantnih svetih izvora, nepotrebno je; nije teško spoznati što je dopušteno ili zabranjeno. U kontrastu s tim, svi oblici liberalizma, uključujući i neoliberalizam, potpuno su instrumentalni. Liberalizam se odnosi na postupanje koje se ocjenjuje “štetnim po svojim posljedicama”. Društva i lokalne zajednice nisu moralni entiteti ili izvori vrline, nego su, za liberale, ljudski pronalasci podložni smišljenoj kao i spontanoj promjeni. Istraživanje uzroka i posljedica bitno je za liberalno oblikovanje politika.

U Sjedinjenim Državama i drugdje dugo je prevladavao lažni dojam da su gradovi liberalne, lijevo orijentirane i doista revolucionarne sastavnice društva. Iako u tome može biti nešto istine na područjima kulture i estetike, takve urbane vrednote rijetko prevladavaju u lokalnom političkom upravljanju. Pod lokalnim mislim i na državnu i na lokalnu upravu (u federalnim), te na regionalnu i na lokalnu upravu (u unitarnim sustavima).

Lokalne vlasti osobito su konzervativne u Sjedinjenim Državama, jer one nisu odgovorne samo za prilagodbu i primjenu politika državnih legislatura u reguliranju “zdravlja, sigurnosti i morala lokalne zajednice” (što je upravo definicija “policijske vlasti” u engleskoj ustavnoj povijesti). Taj je ugrađeni konzervativizam ojačan lokalnima oporezivanjem koje je ponajprije oporezivanje imovine. Ali neovisno o zemlji, i neovisno o pluralističkoj ili elitističkoj distribuciji moći u gradovima, te neovisno o tome koliko je njihov stav spram kulturnog ili ekonomskog razvoja dinamičan, sve su lokalne zajednice vrlo stroge kada su u pitanju njihove obligacije spram društvenog poretka.

Doista je istina da federalizam i drugi izvorni oblici prenošenja ovlasti na niže razine državne vlasti dopuštaju variranje u politikama od jednog do drugog teritorija. Na primjer, u Sjedinjenim Državama, smrtnu kaznu zakon predviđa u 37 država, a u drugih 13 je ne predviđa. Kazne za posjedovanje droga variraju od blagih do drakonskih. Suvremene socijalne politike također mogu varirati od posve lijevo orijentirane velikodušnosti do visoko konzervativne paternalističke ispomoći koju prate oštra ograničenja u pravu da se bude biran i obveze na poslušnost. Ali mnogo je od toga privremeno, a mnogo je i posve iluzorno. Od devetnaestog stoljeća doslovce do 1960-ih, karitativna pomoć lokalnih vlasti u Sjedinjenim Državama bila je strogo konzervativna. U Sjedinjenim Državama u devetnaestom stoljeću bilo je dosta privatne karitativne pomoći i barem nekih znakova širenja javne pomoći za starije i ovisne. Ali ta je pomoć bila usko vezana uz policijske funkcije, uz naglašavanje značenja ispitivanja zavređuju li molitelji takvu pomoć ili ne. I, uz izravno kršenje Prvog Amandmana, čak i kad su lokalne službe

bile relativno široke ruke, one su u velikoj mjeri bile neka vrsta kooperativnog pothvata lokalnih vlasti i uz crkve vezanih karitativnih organizacija koje je lokalna vlast bogato financirala. Jedna od najvećih stavki u budžetima New York Cityja u ranim 1900-im, bile su “donacije milosrdnim institucijama”. Velikodušnost i pružanje usluga koje obično povezujemo s lokalnim vlastima diljem industrijaliziranih zemalja uvelike su proizvod ili izum socijalno demokratske epohe nakon Drugoga svjetskog rata, a čak je i onda bilo mnogo više nadgledanja i moralne regulacije u djelovanju službenika lokalnih socijalnih službi spram njihove klijentele nego što se uobičajeno vjeruje. A u ciklusu globalizacije u 1990-ima, nadgledanje i regulacija su intenzivirani. Ponovno preuzimajući vodstvo, Sjedinjene su države 1996. dokinule javnu pomoć kao “pravo” i praktički pretvorile djelatnike lokalnih socijalnih službi u socijalnu policiju (vidi, osobito, Mink, 1998.). Društveni red znači držanje klasa, rasa, etničkih grupa, spolova i grupa različitih društvenih stilova – tamo gdje i spadaju. Držanje ljudi na mjestima gdje i pripadaju uglavnom je postizano segregacijom, kojoj se obično nadijevalo respektabilniji naziv – zajednice.

Lokalne zajednice u Sjedinjenim državama često su dobivale posebne rasne i etničke adrese – Chinatown, Mala Italija, Židovski grad, Harlem (koji je u New York Cityju bio židovska četvrt prije no što je postao crnačkom); te Hovertown i Shanty Town za nedavno osiromašene. Iako je u Sjedinjenim Državama termin “geto” prilagođen korištenju za označavanje svih različitih oblika segregacije, on je, dakako, bio uvezen iz europske upotrebe kao oznake za izdvojene židovske zajednice.

Ali bilo bi potpuno krivo zamišljati da su Židovi bili jedina grupacija stanovništva u neameričkim gradovima koja je podlijegala lokalnim društvenim politikama segregacije. Još prije dvije tisuće godina jedan je kineski filozof savjetovao svome gospodaru da se “učeni službenik, seljak, zanatlija i trgovac ... ne bi trebali miješati jedan s drugim, jer bi to neminovno vodilo sukobima i razlikama u mišljenju, te tako nepotrebno kompliciralo stvari ...” Kao jeka onda zvuči pisanje jednog bečkog arhitekta 1910. da “Možemo smatrati aksiomatskim kako upravljanje velikim gradom ... zahtijeva njegovu podjelu na četvrti (koje) čine temelj sistematizirane regulacije velikoga grada” (Kostof, 1992.: 102-103).⁶

Takva socijalno regulatorna nastrojenost toliko je ukorijenjena u povijesti i vrednotama gradova da je čak izražena i njihovom arhitekturom. Ona je bila druga briga gradskog planiranja, odmah nakon obrane. Prije devetnaestog stoljeća Pariz je bio grad *quartiersa*, četvrti segregiranih po klasnim, profesionalnim i kulturalnim crtama. Hausmannov devetnaestostoljetni Pariz, iako poznat po svojim *grands boulevards* i veličanstvenom velegradskom izgledu, bio je također projektiran da oštro segregira i resegregira grad po crtama klasnog, profesionalnog i kulturalnog razdvajanja. Bulevari su također služili sprječavanju “opasnih klasa” (uključujući studente 1968.) u podizanju barikada kojima bi priječili prolaz trupa. *Greve*, francuska riječ za štrajk, vuče podrijetlo od sitnog toponima sučeljenog kasnijem *Hôtel de Ville* (pariškoj gradskoj vijećnici, op. pr.), mjesta na kojem su istovarivane i utovarivane teglenice sa Sene. Kako su radnici, koji su živjeli u blizini mjesta na kojem su radili, “u gadnoj četvrti” (Jordan, 1995.: 105)

⁶ Vidjeti također str. 102-121 radi bogatstva ilustracija za ono što Kostof naziva “držanjem odvojeno”.

počeli sve češće demonstrirati na *Place de Greve*, Haussmann ih je iselio iz gradskog središta u radnička predgrađa.

Obilježja konzervativizma gradova nisu ograničena na arhitektonske projekte i gradsko planiranje. Braudel izvješćuje da je Marseilles u šesnaestom stoljeću ne samo ograničio dobivanje statusa građanina nego i postavio uvjet od deset godina stalnoga boravka da bi se moglo stjecati imovinu u gradu ili se vjenčati s građaninom/građankom. “Takva koncepcija ograničavanja prava na građanstvo bila je svuda opće pravilo (Braudel, 1981.: 518). Gradske vlasti surađivale su s glavnim obrtničkim cehovima u kontroliranju mogućnosti zapošljavanja u gradu, uključujući i mogućnosti otvaranja novih dućana ili novih vrsta obrta (*ibid.*). A veliki domovi cehova dijelili su gradske skverove i trgove s izvoristima druge dvije gradskih moći – s vlasti i crkvom (Kostof, 1992.: 124).⁷

Suvremeni gradovi ne razlikuju se zamjetnije od takvoga stanja. U Sjedinjenim Državama, varavi dojam o lijevo orijentiranom egalitarijanskom progresivizmu urbanih središta ojačan je kroz epohu federalnih urbanih politika od 1950-ih do 1970-ih godina. Velikodušne donacije radi davanja socijalne pomoći koje su dolazile od centralne državne vlasti, olabavile su vezanost gradova uz sredstva od poreza na imovinu i nametnula im obvezu da federalni novac koriste na redistributivniji način. Ali točna primjena ovih nacionalnih urbanih programa bila je ostavljena diskrecijskim odlukama gradskih vlasti, pa su – kao posljedica toga – američki gradovi stvorili više segregacije nakon revolucije urbanih politika nego što su je imali prije nje.

U međuvremenu, degaullistička Francuska usvojila je sličnu devolucijsku politiku u 1970-ima, a prigrllila ju je i ojačala i socijalistička vlada izabrana 1981. Mitterrandova je vlada to nazvala “funkcionalnom decentralizacijom” i donijela jedan značajan zakon o decentralizaciji 1982., a drugi 1987., ustanovljujući novi sustav regionalnog upravljanja kojim je lokalnim vlastima dopustila maksimum diskrecijskog odlučivanja. Proklamirana svrha tih zakona bila je “reduciranje opsega nacionalne *tutelle* (skrbi, op. pr.)” (Safran, 1991.: 217). Kako bi naglasila tu decentralizaciju, Mitterrandova je vlada praktički dokinula cijenjenu službu prefekata. Pet godina poslije, 1987., kako se socijalistička vlada počela prilagođavati globalizaciji, služba prefekta je obnovljena, ali spuštanje diskrecijskih prava odlučivanja na razine departmana i lokalnih zajednica nije prestalo. Bila je to prethodnica desnog uklona socijalističkih vlada diljem Europe (Kostof, 1992.: 217-218, 236).

Nacionalne vlade postale su parijama. Stigmatizacija je poprimila mnoge oblike; ali napad klasične ekonomske teorije na nacionalnu državnu vlast i njezine politike kao socijalistički intervencionizam bio je vodeća strategija. Politička korupcija bila je druga. Politička je korupcija nešto dano, čak i u stabilnim demokracijama; ona je, uz poreze, “cijena kojom plaćamo civilizaciju”. Ne želimo joj ovdje udijeliti oprost, nego samo pitamo: “Zašto baš sada?” Zašto se tako mnogo političara, osobito visoko rangiranih i izrazito poštovanih članova političke klase diskreditira baš sada? Zašto je tako mnogo političkog preuzimanja vlasti drugim sredstvima, a ne izborima (Ginsberg i Shefter,

⁷ (Kostof, 1992.: 124). “Fundamentalna svrha javnoga mjesta jest da osigura udobnost zajednici i da arbitrira u društvenom sukobu.”

1999.). To se mora doživljavati dijelom kampanje diskreditiranja demokratske politike, i zapravo dijelom još šire strategije stigmatiziranja demokratskih vlada. A ona služi dvostrukoj svrsi. Ponajprije delegitimiziranju nacionalne državne vlasti jer, kako smo već pokazali, to pruža daljnja jamstva da se niti jedan izborni političar neće usuditi predložiti nove nacionalne strategije regulacije tržišta (niti bilo što drugo što bi moglo biti proglašeno intervencionizmom). Kako stranke ljevice tendiraju favoriziranju nacionaliziranja formaliziranih moći upravo zato što je to jedini način uspostavljanja sveopćih standarda ljudskih prava – uglavnom kroz redistributivne politike – bilo koje prihvaćanje devolucije veliki je korak udesno. Sva ta priča o lokalnoj državnoj vlasti kao “bližoj narodu” obična je kućna galama. Ali to je popularna galama, tako popularna da je bila prava glazba za uši Clintonovih Novih demokrata, za Blairov Treći put i za sve preostale epigone među strankama ljevice i lijevoga centra diljem Europe. Bio je to, poput mane s neba, onaj dugo očekivani odgovor na pitanje kako otići desno, a ostati lijevo: dati vlast narodu, a olakšati breme koje je poduzetništvu nametnuto uspostavljenim pravima i mrežama sigurnosti koje su ustanovile lijevo orijentirane nacionalne vlade između 1930-ih i 1970-ih.

Ključno je ovdje prepoznati da je globalizacija, kakve god bile dobrobiti od nje, nešto duboko problematično. Ekonomija može pokretati i voditi globalizaciju; ali na politici ostaje suočavanje s problemima i sakupljanje preostalih rasutih komada. A što su ti komadi? Ukratko, oni su skoro sve stvari koje racionalni izbiratelji ne uključuju u svoj racionalni izbor, u računice troškova i koristi.

Zaključci, refleksije, prijedlozi: prema globalnoj političkoj znanosti

Zaključit ću s nekoliko opservacija koje nisu sustavno povezane, ali sve smjeraju uspostavljanju neke vrste povezanosti s onim političkim, a odvajanju od ekonomskog. Prva je propozicija najopćenitija. Preostale propozicije mogu se držati supsidijarnima ovoj.

Najneizbježniji zaključak koji proizlazi iz ovog napora već je bio artikuliran i postavljen najbolje moguće: ne postoji nešto takvo kao ekonomija; postoji samo politička ekonomija. Ostatak ovoga članka samo je advokatski pledoaje njoj u prilog.

Drugi općeniti zaključak vrijedan za ovu svrhu jest da je država koja može stvarati tržišta isto tako i država koja ih može raščiniti. To je nadmoćna rođakinja Marxove teze da je kapitalizam sustav što ga vladajući interesi nameću kroz državu. Istina, kako je ja ovdje vidim, jest da – posve onkraj Marxa – kapitalizmu nije trebalo nametanje, trebalo mu je samo olakšati posao. A nisu sva djelovanja države olakšavajuća. To je priča političke ekonomije i otvaranje agende globalne političke znanosti.

Da bih iznio tu agendu za globalnu političku znanost na svjetlo dana, izabrao sam tri problema političkog značenja koje je globalna ekonomska ekspanzija od fundamentalnih pretvorila u kritične: građanstvo (*citizenship*), bogatstvo i ekološke eksternalije. Ali ovo nije baš istraživačka agenda, iako je uvijek bolje s više istraživanja. Moja je tvrdnja da političkoj znanosti nisu potrebna brojnija istraživanja prije no što se konkurentnim diskursom konfrontiramo s ekonomskom teorijom. Sve što trebamo učiniti jest da s više strasti primijenimo ono što već znamo. Živi angažman u takvom diskursu bit će zapravo

najbolji način da utvrdimo kakva su nam istraživanja doista potrebna. A onda, u tom procesu, možemo razobličiti ekonomista kao onog prepredenog Čarobnjaka iz Oza.

Građanstvo

Politička perspektiva zahtijeva da građanstvo kao pojam bude raščlanjeno na barem dvije dimenzije. Prvo, postoji korporacijsko građanstvo, jer, napokon, korporacije su pravne osobe. A tek zatim je tu i normalno shvaćeno individualno ili ljudsko građanstvo.

Na korporacijskoj razini, visoko konkurentsko tržište je neprijatelj dobrog građanstva. To je jednostavno drugi način da se kaže kako je jedna od najvećih vrlina *laissez-faire* sustava također i jedan od njegovih najvećih problema. Kako se konkurencija širi i intenzivira, cijene se reduciraju prema marginalnom trošku. Ako je to tako, a nema razloga vjerovati da nije, onda niti jedan od pojedinačnih konkurenata ne može biti vrlo građanin i izabrati povišenje nadnica ili poboljšanje radnog okoliša ili recikliranje proizvedenog otpada, jer bi ga dodatni troškovi istjerali s tržišta.

Građanstvo – i korporacijsko i individualno – znači pripadnost gradu, političkoj zajednici. Građanstvo znači, iznad svega ostaloga, imati neka prava u pitanjima bitnim za osobni integritet, za kolektivnu sigurnost i za javni poredak. Građanstvo je definirano pravima, a ne obvezama; obligacije mogu biti samo nametnute specifičnim zakonima, uobičajeno nazvanim “vladavinom prava”. Prava su tako značajne potrebe pretenzije obeštećenja da im pravni lijek može odbiti samo izvanredni autoritet, uz izvanredni proces odlučivanja koji je unaprijed specificiran. Autoritet, dostatan za raspolaganje pravima, obično je smješten u nečemu što smo naučili nazivati državom, a ta država mora imati uvjerljivu teoriju o sebi, ne neku apstraktnu filozofiju prava, nego specifikaciju prava i procesa odlučivanja za dispoziciju pravnih zahtjeva mimo onoga što bi htjeli sudionici tog procesa.

Takva je bit ustava, ali to istodobno upozorava na činjenicu s kojom se teško obračunati: da su prava nezamisliva bez države ili nekog “moralnog ekvivalenta državi”. Prepustiti tržištu (*laissez-faire*) da samo usavršava vlastita rješenja pravnih zahtjeva, kao dio samousavršavajućih mehanizama ekonomskog sustava, završilo bi dopuštanjem svakoj korporaciji da bude sudac u vlastitom pravnom predmetu. A upravo tu završava korporacijsko građanstvo. Ili je korporacija građanin s pravnim zahtjevima – upućenim državi, ili je ona sama svoja država – država u državi ili država bez države – s autoritetom da odlučuje o pravnim zahtjevima koje joj upućuju njezini vlastiti ljudski članovi. Dakako, nijedna nama poznata korporacija još nema teoriju sebe same, osobito onu koja bi definirala njezine članove, njihova prava, i proces u kojem ta prava mogu biti zadovoljena ili odbačena. Korporacija je u ekonomskoj teoriji puka bihevioralna jedinica. Otkuda će nekakva drukčija korporacija doći, ako ne iz političke teorije?

U tom kontekstu, “globalizacija” danas nije ništa više od novog feudalizma, bijega iz građanstva u radno i potrošačko služništvo, ovisno o dobroj volji korporacijskog gospodara. Neki politički znanstvenici počinju prepoznavati ovu vrst tendencije u globalizirajućem kontekstu, ali pokušavaju pomoći ekonomistima formulirajući komunitarističke i voluntarističke aranžmane, pune nade, ali iluzorne, poput “participatornog upravlja-

nja”, kao da se s građanstvom i pravima može manipulirati na potpuno voluntarističkoj osnovi unutar spontanoga – ili na prvi pogled spontanoga – korporacijskog tržišnoga mjesta (Schmitter, 2000.). Ali ako politička znanost uopće ima ikakav integritet, čini mi se da njezin diskurs mora prepoznati i mora snažno naglasiti da se voluntarizam – ovisan o konsenzusu, koji vodi prinudi sudaca da primjenjuju ono što je konsenzusom odlučeno – ili lažno predstavlja ili je preliminarija za ponovno izumijevanje države. Čak i sa stajališta samih prava, može li se državi dopustiti da zakržlja?

Bogatstvo

Globalizacija producira konkurenciju, a konkurencija producira bogatstvo. Tko bi danas bio tako lud da to dovede u pitanje? Ali problematika vrijedna rasprave započinje s priznanjem da bogatstvo, izgleda, također producira siromaštvo. Ili, recimo s jednim od vrlo maloga broja velikih američkih političkih ekonomista, Henryjem Georgeom, postoji izravna povezanost između progressa i siromaštva. George je to prepoznao vrlo rano u Globalizaciji I. i dao je sve od sebe kako bi istaknuo urgentne političke konzekvencije ove povezanosti: “Ta vezanost siromaštva uz progres velika je enigma našega vremena ... (a) reakcija mora doći... Obrazovati ljude koji moraju biti osuđeni na bijedu, znači samo učiniti ih nepokornima; utemeljiti političke institucije pod kojima su ljudi teoretski jednaki u stanju vapijuće društvene nejednakosti, znači obrnuti piramidu na njezin vrh” (George, 1948.: 10). Ali kada upravo razina nejednake raspodjele doista postaje javnom krivdom? Kada mezo i mikro politika počinje generirati društvene pokrete? I kada državne politike preraspodjele doista postaju opravdanima?

Jedan od vodećih članova kolegija kardinala *laissez-fairea*, uredništva *The Economist*, ponudit će nam sljedeće rješenje: “Tako dugo dok se *boom* nastavlja, većina Amerikanaca može suspregnuti svoj jal mišlju da je i njima samima bolje”. (*The Economist*, 1999.: 31) Misao koja iza toga stoji nije ograničena na Amerikance. Tako, u svakoj zemlji koja napreduje, progres i siromaštvo mogu živjeti zajedno u ravnoteži tako dugo dok među onima kojima je manje dobro ima toliko nade i vjere u boljitak da mogu “suspregnuti svoj jal”. To je ekonomska teorija psihologije u svojem najapsurdnijem izdanju.

Prepustit ću ovaj problem psiholozima i usredotočiti se na to kako uvjerljivom politologijom ekonomije oduzeti problem nejednakosti bogatstva od ekonomista. *Policy* analizu morat će se udaljiti od troškova i koristi, a približiti novoj jurisprudenciji s kategorijama prava i politika suočenim s razlikama kulture, tradicije i statusa. Na primjer, zašto nema niti jednog razvijenog pristupa tržišnoj vrijednosti kućne njege i majčinskoga rada? Zašto je siromaštvo tako jako i sve jače feminizirano? Još općenitije, zašto tržište tendira ponižavanju vrijednosti poslova kojima su se tradicionalno većinom bavile žene, te etničke i rasne grupe nižega statusa? Na kojoj se točki i s kojim statusnim grupiranjima podrška postojećim političkim procesima počinje rušiti? To su politička pitanja, a ona pokazuju, među ostalim, na novo istraživačko korištenje uzoraka. Metode mogu ostati iste, ali hipoteze bi se testirale po grupama ili kategorijama, kumulativno oko fundamentalnih vrijednosti u različitim kulturnim kontekstima, s više mikro-hipoteza istodobno. Komparativno, globalno bihevioralno istraživanje, vezano uz političke vrijednosti, treba manje naglasaka na kauzalnu analizu, a više naglasaka na konzekven-

cijalnu analizu. Istaknuti primjer bio bi rad Hans-Dieter Klingemanna i suradnika na konzekvencijama političkih reformi u europskim postkomunističkim zemljama, vezan uz činjenicu da su političke reforme prethodile privrednim (Klingemann i Hofferbert, 2000.). Drugi primjer bio bi *The Confidence Gap* (1987.) Seymoura Martina Lipseta i Williama Schneidera, osobito kad bi postao modelom za usporedna pitanja legitimacije u svim zemljama koje se demokratiziraju.

Još je preostao jedan bitan aspekt raspodjele bogatstva, jaz između bogatih i siromašnih nacija, jaz koji se širi. Ali s time će se biti najbolje pozabaviti u kontekstu treće točke agende: ekoloških eksternalija.

Ekološke eksternalije

Neregulirana tržišta prirodnih resursa i proizvodnje temeljene na divljoj eksploataciji iscrpivih prirodnih izvora zbrisala su s lica Zemlje šume, šume koje stvaraju kišu, močvare, livade, vodene površine i atmosferu u prostranim područjima koja su postala razvijanim kapitalističkim zemljama. Sve dok poduzetnik može zanemariti efekte prelijevanja zagađenja i preseliti na novi teritorij kada resursi budu iscrpljeni, uštede će biti prenesene i potrošačima te nuđene kao dokaz koristi od konkurencije. Pravi trošak proizvodnje nikada se nije računao na slobodnom tržištu i, *ceteris paribus* (da upotrijebimo omiljeni izraz *laissez-fairea*), pravi trošak proizvodnje nikada se i neće uračunati.

Ali sada, kada se prozor eksternalizacije zatvara, kasnije pridošlice u industrijalizaciju žele ga zadržati otvorenim, da bi koristili iste metode kao i njihovi prethodnici. Sve drugo značilo bi biti nejednakim.

Regulacija se čini neizbježnom. Zagađivanje okoline i iskorištavanje neobnovljivih resursa slično je bilo kojem javnom dobru: postoji nemotiviranost (*disincentive*) kod svih sudionika u igri (osobito ako su konkurenti na konkurentskom tržištu) da učine ispravnu stvar jer bi drugi mogli koristiti njihov doprinos bez plaćanja, i još gore, njihov dodatni trošak u činjenju prave stvari – bilo to čišćenje iscrpljenih plinova ili plaćanje iznad minimalnih nadnica – istjerao bi dobre momke s tržišta. Regulacija koja bi nametnula više standarde svim igračima na tržištu, učinila bi sve njih dobrim građanima te poboljšala javne prostore podižući visinu područja konkurencije, a zadržavajući njezin intenzitet.

Na nesreću, regulacija je ipak jedan inherentno limitirani pristup. Čak i u nacionalnim razmjerima, za regulatorne je politike najteže dobiti većinsku potporu, da o konsenzusu i ne govorimo. Sve to u međunarodnim razmjerima mora biti samo još teže, jer čak i kada bi ih prihvatile sve vlade najmoćnijih zemalja, a WTO ili neko drugo međunarodno tijelo dobilo impresivne resurse da bi one bile provedene, regulacijske politike bi i dalje bilo iznimno teško provesti na međunarodnom planu iz barem dva vrlo konkretna razloga: zbog internalizacije i zbog ucjene. Prvo, velike multinacionalne korporacije mogu sakriti svoje postupke pred regulacijom tako da svoje transakcije internaliziraju kroz fuzije. Izgleda ironično, ali je istina: regulacija koja pokušava ograničiti slobodu korporacija da eksternaliziraju svoje troškove može biti izigrana internaliziranjem njihovih transakcija s vlastitim supsidijarnim dijelovima. Kapitalizam propovijeda transparentnost; korporacijske fuzije (*mergers*) produciraju njezinu suprotnost. Druga je meto-

da ucjena – prijetnja da će se kompanije, radna mjesta i kapital izvesti u neku gostoljubiviju zemlju. Uvijek će biti zemalja-monstruma koje neće htjeti ili neće moći obuzdati eksploataciju svojih neobnovljivih resursa, koji će se onda moći iskorištavati u razmjerima koje svijet više neće moći tolerirati.

Druga alternativna politika je po mnogočemu suprotna regulaciji – to bi bio multinacionalni sustav kupovanja ekološkog obuzdavanja. To bi također moglo postati ključnom metodom svjetske preraspodjele bogatstva. Svim siromašnim zemljama jedna je stvar zajednička: one su siromašne kapitalom, ali su jako bogate nečim što sve druge zemlje enormno vrednuju – one su bogate prirodnim resursima ili već zagađenim, ali lokaliziranim resursima (poput gomila radioaktivnih sirovina) koji bi se, kroz divlje iskorištavanje, mogli sručiti na svijet i osakatiti čak i najbogatije zemlje i narode. Moji suradnici i ja na drugom smo mjestu o tome govorili kao o “negativnom kapitalu”:

“Negativni kapital postoji svuda. On može biti definiran kao situacije, događaji ili ekološki uvjeti koji imaju eksternalije što degradiraju ili prijetu da degradiraju životni standard ili očekivanu duljinu života velikog broja osoba, uključujući i one koji žive u bogatim nacijama. To je kapital jer je njegovo postojanje, ili, preciznije, njegovo umanjivanje ili eliminiranje, od potencijalno velike vrijednosti za bogate (Keller, Lowi i Gendlin, 2000.: 76).

Negativni kapital zasad još nije bio monetiziran ili oblikovan kao roba, ali on to može biti, i bit će, jer je jednako tako integralan za tržište kao i bilo koji drugi oblik kapitala.

Netko će ovo možda nazvati još jednim oblikom ucjene, kada vlasnici degradirajućih ili opasnih resursa njihovom zloporabom ili širenjem prijetu šteta svima drugima ako im se ne plati neka vrsta poreza. Ali kao negativni kapital cijelo ovo pitanje može biti brzo redefinirano i učinjeno sasvim upravljivim, jer negativni kapital ima svoju vrijednost i ta se vrijednost može povećati njegovim nekorištenjem. To bi se zapravo moglo usporediti s prvim pristupom emancipaciji koji je imao Abraham Lincoln, gotovo godinu prije Proklamacije o emancipaciji. Lincolnov prijedlog nije bio bezuvjetno oslobađanje robova, nego “oslobađanje uz kompenzaciju”, pri čemu bi svačiji i svaki rob bio otkupljen po pravednoj cijeni od svoga vlasnika, baš kao što bi mogla biti otkupljena bilo kakva privatna imovina, kroz proces sličan normalnoj *eminentnoj domeni* (*eminent domain*) u kome bilo koja imovina može biti izuzeta za javne svrhe ako je za nju isplaćena primjerena kompenzacija.

Preostali neobnovljivi prirodni resursi Zemlje i znatni radioaktivni resursi koji su smješteni u različitim zemljama poput vremenskih bombi, morali bi se tretirati kao kapital, a bogate će industrijske zemlje morati skupo platiti za stjecanje toga kapitala u bilo kojem obliku. To će zahtijevati politike koje će po unutarnjoj logici same stvari biti redistributivne. Bit će potrebno oporezivanje. U javnosti već ionako postoje prijedlozi “mlinarskih” taksi na međunarodne transakcije. Posve niska taksa od, recimo, jedne desetine jednog postotka mogla bi se propisati za svaki dolar transferiran između međuna-

rodnih banaka (ibid., 2000.: 22).⁸ I trgovina preko Interneta na koncu će biti oporezivana. A sve bogatije zemlje, također i iz svojih unutarnjih izvora prihoda, tada bi mogle osigurati dodatne fondove koji bi bili raspoloživi za ulaganja u negativni kapital. To bi moglo biti učinjeno istim sredstvima koja su rabljena za Marshallov plan, pri čemu bi u većim privatnim bankama bili otvoreni računi iz kojih bi se mogli financirati kvalificirani vlasnici i prodavači negativnog kapitala. Uz prodaju mogli bi se vezati standardi koji bi osiguravali da će kapital koji je transferiran kao dar ili kao pozajmica biti iskorišten na produktivni (i održiv, nezagađujući) način. Ostvarivanje ovih planova mogle bi kontrolirati same banke, čiji bi službenici mogli stjecati prihod od časnog ispunjavanja takvih ugovora. Štoviše, postavljanjem svega ovoga na otvorenu, transparentnu i časnu osnovu, vjerojatnost mita i korupcije bila bi jako smanjena, a možda i eliminirana.

Nije dostatno sučeliti individualne i svjetske nejednakosti (uključujući i nejednakost u javnom zdravstvu) s pojasevima za spašavanje poput onoga kako da oni kojima je manje dobro mogu “podvesti svoj jal” pod nade da će i njima u ekonomskoj ekspanziji biti bolje. To je slabašno političko usidravanje za gigantski, samoregulirajući, samousavršavajući ekonomski sustav. Ono je također i neiskreno, jer je jal jedan aspekt pohlepe, a pohlepa je apsolutno bitna za potragu za profitima koja čini da se ostali ekonomski kotači i dalje vrte.

Dopustite mi da zaključim jezikom biznisa: donji prag. Jedna međunarodna politička znanost morala bi biti znanost političke ekonomije, poprište na kojemu se sučeljujemo s ekonomskom znanostu u izvornoj konkurenciji. To bi nas dovelo gotovo tamo gdje su politička i ekonomska znanost bile prije točno jednog stoljeća, netom prije negoli su se razdvojile na dvije odvojene discipline. Nijedna ne bi morala napustiti aktualne predmete ili metode istraživanja. Obje bi svakako morale nanovo izumjeti svoje termine diskursa, jer ovo je jedan novi svijet. A u toj poanti Alexis de Tocqueville (1945.: 7) postavio je pravo pitanje i imao pravi odgovor:

Može li se vjerovati da će demokracija, koja je zbacila feudalni sustav i odnijela pobjedu nad kraljevima, ustuknuti pred trgovcima i kapitalistima?

Njegov odgovor: Za jedan novi svijet, potrebna je jedna nova znanost politike.

S engleskog preveo

Dag Strpić

⁸ Cf. i: Keller, W & L. Pauly (1997.), prosvjetljujuće razmatranje trajne uloge države-nacije u “pluralističkom” procesu reguliranja tržišnog ponašanja ondje gdje se naizgled čini da se radi o globalnim tržištima.

Literatura

- Braudel, F., 1981.: *The Structure of Everyday Life*, Harper & Row, New York
- Chandler, A., 1997.: *The Visible Hand*, Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Crook, C., 1997.: The World Economy, *The Economist*, 20. rujna, 37
- de Tocqueville, A., 1945.: Autor's Preface to the Twelfth Edition, u: *Democracy in America*, Knopf & Vintage Books, New York
- The Economist*, 1999.: Editorial, 18. rujna, 31
- The Economist*, 2000.: Regulating the Internet, 10. lipnja, 73-79
- Eichengreen, B., 1997.: The Tyranny of the Financial Markets, *Current History* 96, 377-382
- Faux, J., 2000.: Whose Rules for Globalization?, *The American Prospect*, 5. lipnja
- Friedman, T., 2000.a: The Datsun and the Shoe Three, *The American Prospect*, 22. svibnja
- Friedman, T., 2000.b: Complete and Utter Nonsense, *New York Times*, 16. svibnja
- George, H., 1948.: *Progress and Poverty*, (izdanje za 50. godišnjicu), Robert Schalkenbach Foundation, New York
- Ginsberg, B./ M. Shefter, 1999.: *Politics by Other Means*, (drugo izdanje), W. W. Norton, New York
- Hirst, P., 1997.: The Global Economy: Myths and Realities, *International Affairs* (73) 3, 409-425
- Johnson, P., 1998.: *The Government of Money*, Cornell University Press, Ithaca, NY
- Jordan, D. P., 1995.: *Transforming Paris*, The Free Press, New York
- Judis, J., 2000.: Fix It or Nix It, *The American Prospect*, 22. svibnja
- Keller, W./ L. Pauly, 1997.: Globalization at Bay, *Current History*, November
- Keller, W., Th. Lowi/ G. Gendlin, 2000.: Negative Capital and the Wealth of Nations, *International Studies Perspectives*, Vol. I
- Klingemann, H.-D./ R. I. Hofferbert, 2000.: The Capacity of New Party Systems to Channel Discontent: A Comparison of 17 Formerly Communist Polities, u: H.-D. Klingemann/ F. Neidhart (ur.): *Zur Zukunft der Demokratie*, Sigma, Berlin
- Kostof, S., 1992.: *The City Assembled*, Little, Brown, Boston
- Mazey, S./ J. Richardson, 1993.: Interest Groups in the European Community, u: J. Richardson (ur.): *Pressure Groups*, Oxford University Press, Oxford
- Mink, G., 1998.: *Welfare's End*, Cornell University Press, Ithaca, N.Y.
- Reich, R., 1999.: Foreword, u: *The World Almanac and Book of Facts 2000*, Primedia Reference, Inc., The Mahwah, NY
- Richardson, J. (ur.) 1996.: *European Union: Power and Policy-Making*, Routledge, London
- Sachs, J., 2000.: Sachs on Globalization: A New Map of the World, *The Economist*, 24. lipnja
- Safran, W., 1991.: *The French Polity* (3. izd.), Longmans, New York

- Schmitter, P., 2000.: Achieving Sustainable and Innovative Policies Through Participatory Governance in a Multi-Level Context, uvod u debatu na jednom skupu u Firenci, neobjavljeno
- Soros, G., 1998.: *The Crisis of Global Capitalism: Open Society Endangered*, Perseus Books, New York
- Streeck, W./ P. Schmitter, 1991.: From National Corporatism to Transnational Pluralism: Organized Interests in the Single European Market, *Politics and Society* (19) 2: 133-164
- Weber, M., 1981.: *General Economic History*, Transaction Publishers, New Brunswick, N.J.

Theodore J. Lowi

*OUR MILLENIUM: POLITICAL SCIENCE CONFRONTS THE
GLOBAL CORPORATE ECONOMY*

Summary

Of all the freedoms for which the cold war was fought, free enterprise was deemed sufficient for acquisition of all other freedoms. The task of political science should now be to expose the loose and insecure moorings of economic ideology and to develop an approach more appropriate to the realities of our time. Our new millennium is a corporate millennium that has been interpreted in the hegemonic model to mean private and free (that is, unregulated) markets. However, any theory capable of incorporating the corporation has to be one of political economy. The first section of this article identifies six state-provided assumptions homo economicus has to be able to make prior to making or entering a market, without which homo economicus stays home. The second section puts the issue in a global context by identifying three developmental tracks – macro, meso, and micro. Their existence denies the possibility of a pure economic theory of globalization. The third section describes the distinctive politics of each of the three tracks, demonstrating still more conclusively that political economy is the only approach competent to deal with the new corporate millennium. In conclusion, the author argues that political economy is and should be the new political science that this new era requires.

Keywords: global political science, globalization, market economy, political economy